

Ks. Romuald R a k. *Eucharystia w życiu chrześcijańskim. Studium teologiczno-pastoralne o integralnym rozumieniu i pełnym przeżywaniu Eucharystii*. Katowice 1984 ss. 210. Księgarnia św. Jacka.

*

Nieodłącznym elementem chrześcijańskiego kształtowania wiernych jest wychowanie ich do żywej więzi z Kościołem. Realizacją tego kierunku kształtowania chrześcijan jest wychowanie liturgiczne, korzystające z wychowania katechetycznego i apostołskiego. Najistotniejszym elementem tego kształtowania pozostaje wychowanie eucharystyczne, rządzące się zasadą zaangażowania w parafii, która wymaga wolności, odpowiedzialności uczestnictwa w kościelnych przedsięwzięciach, autentyzmu wiary, kierowania się prawdziwą nauką Kościoła i duchem liturgii. W wychowaniu eucharystycznym Chrystus – jako Alfa i Omega – ma być ośrodkiem i celem wszystkich zamierzeń i działań. Dlatego *Konstytucja o liturgii świętej* (nr 2. 8) domaga się starannego wychowania eucharystycznego, aby przez "czynne, owocne i świadome uczestnictwo mogli wierni stać się żywymi świadkami Chrystusa w Kościele i w świecie".

Już te pobieżne sformułowania sugerują, jak wielką wartość przypisuje się Eucharystii w pracy ewangelizacyjnej współczesnego Kościoła. Wzrost zainteresowań Eucharystią spowodował w Polsce zbliżający się kongres eucharystyczny, który ma się odbyć w 1987 roku. Fakty te wskazują na konieczność podejmowania opracowań pastoralnych, które wypełniałyby poważną lukę istniejącą w zakresie tej refleksji i działalności. Szczególnie odczuwany jest niedosyt refleksji pastoralnej formującej duchowość wiernych oraz kształtującej eklezyjalną świadomość życia.

I

Dobrze się składa, że nowa książka ks. R. Raka – znanego pastoralisty z KUL-u – będąca studium teologiczno-pastoralnym o integralnym rozumieniu i pełnym przeżywaniu Eucharystii, wychodzi naprzeciw powyższym oczekiwaniom. Eucharystia, która jest największym skarbem Kościoła i życia chrześcijańskiego, wymaga takiego rozumienia i przeżywania. Omawiane studium jest kontynuacją poprzedniej historyczno-pastoralnej pracy Autora pt. *Wychowanie eucharystyczne w diecezji katowickiej (1922-1972)*, w której zawarł cenny materiał empiryczny i wiele związanych z nim refleksji dotyczących wychowania eucharystycznego w Kościele. Opierając się na niej, Autor wprowadził wiele interesujących spostrzeżeń, które mogą być przydatne pastoralistom, duszpasterzom i świeckim działaczom Kościoła.

Podczas lektury omawianej pracy zauważa się, że Autor zawarł w niej zasady eucharystycznego oddziaływania Kościoła. Te intencje Autora zarysowują się najwyraźniej w części trzeciej, chociaż można się z nimi spotkać także w częściach poprzednich. Najgłówniejszą zasadę oddziaływania eucharystycznego, którą jest Jedność, Autor wyprowadza z niepodzielnej jedności jednego, katolickiego i apostołskiego Kościoła. Jedność ta jest trójpostaciowa: jedność wewnętrznego i zewnętrznego udziału we mszy św., jedność wiary, nadziei i miłości oraz jedność trzech organicznych części mszy św., jakimi są ofiara mszy św., udział w uczcie ofiarnej i kult Eucharystii (s. 208-210). Poza tym eucharystyczne oddziaływanie Kościoła musi – jak wskazuje Autor – stale nawiązywać do nauki Kościoła i wymogów, jakie stawiają nauki antropologiczne, tj. musi być zsynchronizowane z doktryną Kościoła, z jego katechezą, apostołatem, i zarazem musi pozostawać w komplementarnym związku z naturalnymi uwarunkowaniami wiary i życia chrześcijańskiego. Szkoda, że rozważania Autora ograniczają się tylko do zasad oddziaływania eucharystycznego. W tym

względnie odczuwa się niedosyt bardziej konkretnych koncepcji programowych, które byłyby przydatne duszpasterstwu.

Wartości pracy stanowią zalecenia dotyczące eucharystycznej pobożności wiernych. Rozumienie liturgii i jej pełne przeżywanie mogą stać się podstawą: kształtowania pełnego pojęcia Kościoła i kapłaństwa wiernych, odpowiedniego łączenia odnowionej liturgii ze sztuką, śpiewem, folklorem itp., wychowania eucharystycznego w rodzinie, w parafii, w grupach religijnych, kształtowania przeżywania niedziel i świąt w całym roku liturgicznym, dostrzegania skrzydeł Eucharystii w życiu codziennym, rozumienia wzajemnych odniesień Kościoła i świata, kształtowania myślenia eklesjalnego i ekumenicznego. Są to istotne problemy chrześcijaństwa stanowiące bądź co bądź o *esse* i *agere* każdego wierzącego i Kościołów lokalnych.

Poza tym Autor ukazał Eucharystię w aspekcie spraw szczególnie dziś ważnych zarówno dla całego Kościoła, jak i Kościołów lokalnych, tj. wewnętrznej odnowy zgromadzenia liturgicznego i związanej z tym odnowy sakramentów oraz całej posługi duszpasterskiej, przeżywania Eucharystii w wymiarze zbawczym i eklesjalnym przez indywidualnych wierzących oraz całe społeczności kościelne, wielorakich jej związków z innymi sakramentami i posługami ewangelizacyjnymi, czyli z katechezą, z kaznodziejstwem, z duszpasterstwem nadzwyczajnym oraz różnorodnymi formami apostołskimi. Przez Eucharystię Autor ukazuje nowe rozumienie Kościoła i pracy ewangelizacyjnej, która z inicjatywy hierarchii staje się działaniem całego Kościoła. Przechodzi od dawnego biernego, partykularnego i zewnętrznego ujmowania Eucharystii do egzystencjalnego i eklesjalnego jej pojmowania, opartego na dzisiejszej doktrynie Kościoła. W Eucharystii ogniskują się treści i zadania, jakie wnosi współczesna nauka Kościoła. Przez Eucharystię można zobaczyć, czym Kościół jest i że realizuje zadanie, które wynika z powszechnego obowiązku, jaki każdy wierzący otrzymał na mocy sakramentów inicjacyjnych do stawiania się świadkiem i żywym narzędziem Kościoła. Innymi słowy – dzięki Eucharystii wszyscy wierni stają się uczestnikami w kapłańskim, prorockim i królewskim urzędzie Chrystusa, czyli dają świadectwo (martyria), służą innym (diakonia) i tworzą wspólnoty życia Bożego w realizacji Ewangelii w życiu codziennym (koinonia).

Z dalszych uwag ogólnych na temat studium należy wymienić fakt przepojenia jego treści troską o odbiorcę i możliwości percepcyjne tegoż odbiorcy. Dla przykładu można podać język: specjalistyczny, a jednak zrozumiały nie tylko dla znawców dziedziny, ale także dla każdego wierzącego. Dzięki takiemu językowi praca może stanowić cenną lekturę służącą konkretną radą, rozpraszającą wątpliwości w zakresie wiary i życia Kościoła, umacniającą w praktykach i życiu sakramentalnym, przywracającą postawę autentycznego zaangażowania i odpowiedzialności za ewangelizację Kościoła, uczącą patrzeć i oceniać sprawy ludzkie w świetle wiary. Te uwagi, które dotyczą ewangelizatorów, cechują się wyważonym realizmem, duchem umiarkowania, przeniknięte są wiarą i nadzieją. Refleksje przenika osobiste przeświadczenie Autora, że owoców Eucharystii dostąpić mogą ci, którzy odznaczają się głęboką religijnością, prawym sumieniem, doświadczeniem i gorliwością w zabieganiu o wspólne dobro. To, co zawiera w sobie i z sobą niesie Eucharystia, jest nieocenione: rodzi zbawienie i tworzy w Duchu Kościół. To Eucharystia, która jest Ciałem Chrystusa, udziela Ducha dającego w obfitości życie Kościołowi.

II

Autor dzieli studium na trzy części. W części pierwszej sięga do źródeł integralnego rozumienia Eucharystii i jej przeżywania oraz zapoznaje czytelnika z ewolucją świadomości życia eucharystycznego, zawartą w historii Kościoła. W ewolucji tej widać pewne etapy: od pełnej symbiozy życia chrześcijańskiego z przeżywanym kultem Eucharystii w pierwotnych gminach chrześcijańskich – do powolnego kruszenia się tej jedności, a nawet jej wypaczenia w wiekach średnich. Zresztą i dziś pozostałość tej przeszłości trwa w wielu dziedzinach życia religijno-kościelnego. Ciężką drogę powtórnego odkrywania roli Eucharystii odsłania Autor przez wiele nowych treści zasadzających się na soborowej orientacji teologiczno-pastoralnej, która wykracza daleko poza wymiar pasywny i indywidualistyczny, w której mniej podkreśla się spełnianie czynności, a więcej świadectwo osobowe i eklesjalne. Tę rzeczywistą rolę Eucharystii Autor dokumentuje Biblią, Tradycją i całym dorobkiem Magisterium Kościoła. Spojrzenie w przeszłość, które zapoznaje czytelnika z treściami objawienia, pozwala uzmysłwić sobie wagę teologiczną poruszanych problemów oraz faktyczną ewangelizacyjną rolę Eucharystii, jaką może ona odegrać w życiu współczesnego Kościoła, pod tym warunkiem, że na jej wezwanie odpowie się świadomie i odpowiedzialnie. I choć są to rozważania sięgające początków Kościoła, dają jednak cenne refleksje na tematy współczesne. Bez tych podstaw trudno

sobie wyobrazić dzisiejszą naukę Kościoła, liczne koncepcje teologiczne, bogate metody stosowane w ewangelizacji. Rozumienie istoty i celu Eucharystii niesie z sobą wiele wartości, które mogą mieć decydujące znaczenie w życiu współczesnym. Są to m.in. wartości prawdy, dobra, sprawiedliwości i pokoju, aktywna obecność i zaangażowanie w świecie w zespołowym budowaniu społeczności ludzkich, opierające się na poszanowaniu osoby ludzkiej, jej godności, równości i miłości. Dzięki tym owocom Eucharystii można osiągać w wymiarach wielu struktur kościelnych takich, jak: parafia, rodzina, zespoły kategoriałno-funkcjonalne, wspólnoty nieformalne, wiele dobra w postaci inicjatyw braterstwa, można budować postęp społeczno-gospodarczy i moralny, przysposabiać wiernych i społeczności do współdziałania w życiu kulturalnym, publicznym, politycznym. Ukoronowaniem wszystkich skutków Eucharystii jest wspólnotowe wychowanie chrześcijan do umacniania pokoju i ładu Bożego w duszy człowieka, ponieważ porządek i pokój duchowy "jest owocem miłości czerpanej z Eucharystii". Katolicka nauka i etyka społeczno-gospodarcza oraz soborowa *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym "Gaudium et spes"*, zajmujące się tymi problemami, bardziej szczegółowo mogą ukazać skutki Eucharystii w życiu ludzkim i kościelnym.

W rozdziałach części drugiej Autor ukazuje Eucharystię jako sakrament skutecznie kształtujący duchowe oblicze całego Kościoła oraz jego misję apostolską. Stara się wskazać na źródła ewangelizacyjnej mocy Kościoła przez Eucharystię. Źródłem mocy Eucharystii jest zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa, zaś podstawą tego dzieła – Trójca Święta, a jego kontynuatorem – cały Kościół (s. 68 nn.). Niniejsze ujęcie problemu rodzi wiele praktycznych spostrzeżeń przydatnych bezpośrednio ewangelizacji. Aby Eucharystia mogła wydawać uświęcające i eklezjotwórcze owoce, potrzeba także odpowiedniego przygotowania do sakramentu miłości. Należało zatem ukazać Eucharystię jako zbawcze dzieło Chrystusa, przekazane Kościołowi. To dzięki niej osiągalna jest świętość wyznawców, wiara i świadectwo wspólnot. Aby ułatwić rozumienie tych skutków, Autor posługuje się argumentem ofiary Nowego Przymierza (s. 102 n.), pogłębiając teologiczne treści Eucharystii o przekaz nowotestamentowy. Głęboką treść ofiary Nowego Przymierza można zrozumieć wtedy, gdy spojrzysz się przez pryzmat wiary i ewangelicznej miłości, tworzonych przez Słowo i Ucztę z Chrystusem we wspólnocie liturgicznej. Chociaż problem ten jest w literaturze pastoralnej często podejmowany, to jednak ujęcie tematu przez Autora oraz przekonująca argumentacja pozwalają na pogłębienie wiedzy i osobistego przeświadczenia na temat historiozbawczej i eklezjotwórczej roli Eucharystii. Jej rola w urzeczywistnianiu się Kościoła jest oczywista; jej wiarygodność wywodząca się z Ewangelii uzasadniają cele: uwielbienie Boga, dziękczynienie Bogu, zadośćuczynienie i przebłaganie oraz ubłaganie i prośba do Boga (s. 110 n.). Główne znaczenie Eucharystii w życiu wiernych i w ewangelizacji Kościoła dopomina się stałego oraz wszechstronnego zajmowania się jej problematyką od strony celów i korzyści (tamże). Pełne korzystanie z Eucharystii umożliwia nie tylko podziwianie dzieła Chrystusa i patrzenie na sakrament jako na "pamiętkę Pana", ale pozwala włączyć się do współpracy ewangelizacyjnej na wielu odcinkach życia religijno-kościelnego, każe wnosić indywidualny i zbiorowy wkład w uświęcanie oraz w ewangelizację ludzi i świata. Przecież najważniejszą sprawą jest, by przykazanie miłości było realizowane zawsze i z pełnym zaangażowaniem przez wszystkich chrześcijan. Autor uzmysławia nam, że form, dziedzin, metod i środków współpracy z łaską Eucharystii jest bardzo dużo; dostarcza ich wielowiekowa praktyka Kościoła oraz doświadczenie współczesnych ewangelizatorów. Ważne jest, by w tym boskim Źródle stale można było czerpać zbawczą Miłość potrzebną do działań. Tej Miłości oczekuje od Kościoła świat współczesny. W tym ewangelicznym przekazie miłości nie należy zapominać o ukazywanych przez Autora celach i zasadach ewangelizacji eucharystycznej.

W części trzeciej Autor podejmuje problematykę Eucharystii w wymiarze jej jedności i skuteczności (s. 117 n.). Ponieważ jest tam najwięcej treści przydatnych bezpośrednio w życiu wiernych, wydawać się może, że właśnie ona powinna budzić najwięcej zainteresowania ze strony ewangelizatorów. Jednak po lepszym przyjrzeniu się całej pracy to przypuszczenie okazuje się niesłuszne. Rozdziały części poprzednich zawierają wiele treści, bez których trudno byłoby przeprowadzić i uzasadnić rozważania w części ostatniej. Być może dlatego, że w poprzednich częściach mniej mówi się o egzystencjalno-antropologicznym wymiarze życia, stąd słabiej przykuwają uwagę przeciętnego czytelnika. Walorem tej części studium jest to, że Autor nie używa utartych sformułowań katechizmowych, uproszczonych pojęć liturgicznych, znanych ogólników i lakonicznej argumentacji antropologicznej, kiedy mówi o konieczności wiary, nadziei i miłości w życiu eucharystycznym, o jedności ofiary mszy św. z ucztą ofiarną i pokutą chrześcijańską, o rozlicznych związkach Eucharystii z paraliturgią oraz różnymi wydarzeniami roku liturgicznego (s. 120 n.). Rozważania przenika intuicja i zmysł duszpasterski oraz uzupełnia własna ocena i doświadczenie. Niniejsza uwaga

dotyczy szczególnie wskazań pastoralnych wszystkich rozdziałów tejże części (s. 132, 145, 169, 189, 201 n.). Walory te nadają rozważaniom zawartym w części III charakter daleko wykraczający poza czysty przekaz informacyjny; przez wieloaspektowe ujęcie wychodzą naprzeciw złożonemu zjawisku religijności i różnorodnym ewangelizacyjnym zapotrzebowaniom. Inne zalety to: ukazanie potrzeby łączenia uczestnictwa w każdej mszy z przyjęciem i przeżyciem komunii, z ofiarą miłości na co dzień; związek Eucharystii z innymi sakramentami oraz z różnymi sprawami życia i moralności; powiązanie adoracji Najświętszego Sakramentu z pobożnością i wzrostem duchowym wiernych; podjęcie tematu komunii pod dwiema postaciami, pierwszej komunii, chrześcijańskiej kultury świętowania niedzieli i innych świąt.

•

Zawarte w książce refleksje na pewno nie wyczerpują problematyki eucharystycznej. Niemniej jednak należy stwierdzić, iż książka ks. R. Raka jest dużym osiągnięciem w polskim dorobku pastoralnym; wnosi wiele interesującego światła na kwestie zazwyczaj uważane za oczywiste. Dobór tematów i wytrawne ich opracowanie, które zostało uprofilowane pod kątem formacyjno-ewangelizacyjnym, może stać się przydatne duszpasterzom oczekującym zawsze na konkretne treści. Książka może stać się cenną pomocą dla świeckich działaczy kościelnych, np.: katechetów, duszpasterzy rodzin, przywódców wspólnot religijnych, i oczywiście – liturgistów. Jest to podręcznik – bo tak tę książkę można nazwać – dla przygotowujących się do kapłaństwa alumnów, dla przysposabiających się do swej misji instruktorów liturgii i służb ołtarza. Jak już wskazano – jest to lektura dla każdego, komu problemy wiary i życia sakramentalnego są bliskie. Dla wątpiących może się stać lekturą umacniającą w racji spełniania praktyk religijnych, dla wierzących – przywracającą postawę autentycznego zaangażowania i pełnej odpowiedzialności za misję ewangelizacyjną Kościoła, dla zagubionych w wierze – prowadzącą do wiary i nawrócenia.

Zbigniew Narecki